

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueesta annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 ja 17 §:n muuttamisesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi hyvinvointialueesta annetun lain ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 ja 17 §:n muuttamisesta (HE 78/2024 vp): Asia on saapunut sosiaali- ja terveysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- osastopäällikkö Ville-Veikko Ahonen, valtiovarainministeriö
- hallitusneuvos Mervi Kuittinen, valtiovarainministeriö
- finanssineuvos, yksikön päällikkö Pasi Leppänen, valtiovarainministeriö
- hallitusneuvos Erkki Papunen, sosiaali- ja terveysministeriö
- tilintarkastuspäällikkö Jari Sanaskoski, Valtiontalouden tarkastusvirasto
- erikoistutkija Tuukka Holster, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- toimialajohtaja Sami Sipilä, Etelä-Savon hyvinvointialue
- toimitusjohtaja Minna Korkiakoski-Västi, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- rahoitus- ja investointijohtaja Petrus Kukkonen, Kanta-Hämeen hyvinvointialue
- talousjohtaja Aija Suntioinen, Keski-Suomen hyvinvointialue
- hyvinvointialuejohtaja Jari Jokela, Lapin hyvinvointialue
- talousjohtaja Anne Räisänen, Lapin hyvinvointialue
- konsernipalvelujohtaja Markus Syrjänen, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- talouspalvelujohtaja Mikko Hannola, Pirkanmaan hyvinvointialue
- hyvinvointialueen johtaja Marina Kinnunen, Pohjanmaan hyvinvointialue
- strategia- ja talousjohtaja Anu Vuorinen, Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- talousjohtaja Kari Janhonen, Pohjois-Savon hyvinvointialue
- talousjohtaja Antti Niemi, Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- hyvinvointialuejohtaja Petri Virolainen, Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- toimialuejohtaja Tero Mäkiranta, Satakunnan hyvinvointialue
- toimialajohtaja, konsernipalvelut Mikko Hokkanen, Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp

- talousjohtaja Arja Pesonen, Varsinais-Suomen hyvinvointialue
- professori Olli Mäenpää
- tutkimusprofessori (emeritus) Markku Pekurinen

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:

- Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- Helsingin kaupunki
- HUS-yhtymä
- Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Keski-Uudenmaan hyvinvointialue
- Kymenlaakson hyvinvointialue

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Hyvinvointialueesta annettuun lakiin (611/2021, jäljempänä *hyvinvointialuelaki*) ehdotetaan lisättäväksi säännökset hyvinvointialueiden ennakkollisesta talouden ohjauksen menettelystä. Menettely on tarkoitettu tilanteisiin, joissa hyvinvointialueen talouden tila on vaarantumassa merkittävällä tavalla. Ehdotettu neuvottelumenettely on harkinnanvarainen ja se voidaan käynnistää laissa säädettyjen taloutta kuvaavien tunnuslukujen tai talousarvion- ja suunnitelman sisältöä ja toteutumista koskevien kriteerien perusteella.

Hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistämistä koskevia säännöksiä ehdotetaan lisäksi muutettaviksi siten, että arviointimenettely voi käynnistyä, jos hyvinvointialueelle on myönnetty hyvinvointialueiden rahoituksesta annetussa laissa (617/2021, jäljempänä *rahoituslaki*) tarkoitettua lisärahoitusta yhden kerran. Hyvinvointialuelain 122 §:ssä säädetyn arviointiryhmän tulee ehdotuksessaan käsitellä myös hyvinvointialue- ja maakuntajakolain (614/2021) 2 luvun 6 §:ssä tarkoitettua hyvinvointialueen muuttamisen vireillepanoa. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi mahdollisuudesta käynnistää aluejakoselvitys ilman uutta arviointimenettelyä laissa säädettyjen arviointimenettelyn edellytysten yhä täytyessä.

Perustelujen (s. 12) mukaan esityksen tavoitteena on edistää ja tukea hyvinvointialueiden kestävää taloudenhoitoa tunnistamalla talouden merkittävä vaarantuminen ja sen ehkäisemiseksi tehtävät toimenpiteet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tavoitteena on osaltaan varmistaa, että hyvinvointialueille kohdennettu rahoitus riittää ja takaa palvelujen saatavuuden. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää ehdotetun sääntelyn tavoitteita kannatettavina.

Ennakollinen talouden ohjausmenettely

Hyvinvointialuelakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 13 b §, jossa säädetään uudesta, ennakkollisesta talouden ohjauksen menettelystä. Kyseessä on valtiovarainministeriön ja hyvinvointialueen välinen neuvottelumenettely, johon osallistuvat sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäministeriö. Menettelyssä valtio ja hyvinvointialue käsittelevät hyvinvointialueen talouden tilannekuvan

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp

vaikutuksia hyvinvointialueen toiminnalle. Menettely on tarkoitettu tukemaan hyvinvointialuetta tilanteissa, joissa hyvinvointialueen talouden tila on pykälässä säädettävien kriteerien perusteella vaarantumassa merkittäväällä tavalla. Menettelyn käynnistäminen on valtiovarainministeriön harkinnassa.

Esityksen perustelujen (s. 24) mukaan menettelyn ensisijaisena tavoitteena on yhteisen tilannekuvan muodostaminen hyvinvointialueen talouden tilasta sekä siihen vaikuttaneiden taloutta ja toimintaa koskevien päätösten toteutumisesta, ja tämän perusteella neuvottelun osapuolten käsitysten esiin tuominen tarvittavista korjaavista toimenpiteistä. Menettelyssä voidaan antaa suosituksia hyvinvointialueelle. Hyvinvointialue tekee itse ratkaisunsa tarvittavista toimenpiteistä. Perusteluissa todetaan, että esitetty sääntely parantaa hyvinvointialueen talouden ja toimenpideohjelmien seuranta ja osaltaan kannustaa hyvinvointialuetta pitkällä aikavälillä taloudellisesti keskeisiin ratkaisuihin.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa jotkut hyvinvointialueet ja lausunnonantajat kannattivat tavoitteiltaan ja lähtökohdiltaan ennakkollisen talouden ohjauksen menettelyä tai yhteisen tilannekuvan tarkentamista. Osa hyvinvointialueista ja lausunnonantajista suhtautui menettelyyn kielteisesti tai piti ehdotettua sääntelyä tarpeettomana. Katsottiin, että ohjausmenettely lisää tarpeetonta hallinnollista työmäärää, eikä se ratkaise hyvinvointialueiden talouden perusongelmaa, eli rahoituksen ja hyvinvointialueita koskevan lainsäädännön mukaisten velvoitteiden epätasapainoa.

Valiokunta pitää ehdotettua sääntelyä ennakkollisesta ohjausmenettelystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena hyvinvointialueiden taloudenhoidon ja rahoituksen riittävyyden seuraamiseksi ja arvioimiseksi sekä yhteisen käsityksen luomiseksi haastavassa taloudellisessa tilanteessa olevan hyvinvointialueen ja ministeriöiden kesken. Säädösehdotukset varmistavat osaltaan sitä, että heikentynyttä taloustilannetta korjaaviin toimiin ryhdytään ajoissa ja siten välttyään laajakantoisemmilta hallintotoimilta sekä ennen kaikkea turvataan hyvinvointialueen lakisääteisten palvelujen toteutuminen koko maassa.

Vaikka ehdotetut muutokset lisäävät hyvinvointialueiden valtiollista ohjausta, on ennakkollisen talouden ohjauksen menettelyn tavoitteena edistää ja tukea hyvinvointialueiden kestäväää taloudenhoitoa tunnistamalla talouden merkittävä vaarantuminen ja sen ehkäisemiseksi tehtävät toimenpiteet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ehdotetun menettelyn tavoitteena on ehkäistä hyvinvointialueiden joutumista tilanteeseen, jossa hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistäminen tai lisärahoitus osoittautuisivat välttämättömäksi. Kyseessä on informaatio-ohjauksen keinoihin nojaava täydentävä ohjausmuoto, jolla pyritään suosituksin tukemaan hyvinvointialueen päätöksentekoa ja suunnittelua ilman, että ohjauksella juridisesti rajoitetaan hyvinvointialueen itsemääräämisoikeutta arviointimenettelyn tavoin. Valiokunta toteaa, että koska hyvinvointialueiden toiminta perustuu keskeisesti valtion rahoitukseen, on valtiolla omalta osaltaan legitiimi intressi huolehtia siitä, että hyvinvointialueen talouden tila ei vaarannu merkittävästi. Ehdotettu menettely auttaa tunnistamaan näitä tilanteita ennakkollisesti.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa eräs keskeinen huoli kohdistui siihen, että esityksellä talouden ohjaus erkaantuu entisestään toiminnan ohjauksesta. Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että neuvottelumenettelyllä, jonka tavoitteena on osaltaan varmistaa, että hyvinvointialueille kohdennettu rahoitus riittää ja takaa palvelujen saamisen, on yhteys myös perustuslain

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp

19 §:n 3 momentissa tarkoitettujen oikeuksien turvaamiseen. Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy perustuslakivaliokunnan lausuntoon ja korostaa, että myös esitetyn neuvottelumenettelyn avulla tulee turvata ennakkollisesti sosiaalisten perusoikeuksien toteutumista ja ehkäistä perustulailta turvattujen palvelujen vaarantumista. Sosiaali- ja terveysvaliokunta painottaa, että neuvottelumenettelyllä valtiovarainministeriöllä, sosiaali- ja terveysministeriöllä ja sisäministeriöllä on mahdollisuus saada ennakkollisesti tietoa siitä, riittääkö valtion hyvinvointialueille osoittama rahoitus niiden lakisäätelien velvoitteiden täyttämiseen.

Valiokunnan näkemyksen mukaan ennakkollisen ohjausmenettelyn toimivuutta on tarpeen seurata huolellisesti erityisesti siitä näkökulmasta, edesauttaako se toiminnan ja talouden yhteensovittamista ja tasapainottamista sekä voidaanko formaalilla informaatio-ohjauksella ehkäistä hyvinvointialueiden joutuminen raskaaseen arviointimenettelyyn ilman tarpeetonta byrokratiaa.

Valiokunta toteaa, että nykyisin ohjauksen haasteeksi muodostuvat olemassa olevan tietopohjan rajoitteet. Talouden ja toiminnan arviointi vaatii kattavia ja yhtenäisiä vertailutietoja, mitkä mahdollistaisivat palvelutarpeen, kustannusten, tuotannontekijöiden sekä tuotannossa ja järjestämisessä tehtyjen ratkaisujen vertailun alueiden välillä. Valiokunta pitää tärkeänä, että kansallista tietopohjaa kehitetään ohjauksen edellytysten parantamiseksi.

Ennakollisen ohjausmenettelyn käynnistämisen perusteet

Esityksen (s. 24) mukaan ennakollisen ohjauksen menettelyn käynnistäminen olisi valtiovarainministeriön harkinnassa. Lakiehdotuksen 13 b §:ssä säädetään kuitenkin niistä edellytyksistä, joiden perusteella valtiovarainministeriö voi menettelyn käynnistää.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on todettu, että nyt lakiin ehdotettu menettely vastaa pitkälti ja tosiasiallisesti sitä menettelyä, joka on jo valtiovarainministeriön toimesta ilmoitettu toteutettavaksi kuudella hyvinvointialueella. On kuitenkin ollut epäselvyyttä menettelyn käynnistymisen syistä. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa kriteerien lakisäateisyyttä on kannatettu. Ehdotettujen kriteerien on kuitenkin todettu osin jättävän valtiovarainministeriölle merkittävää tulkinnanvaraa.

Valiokunta toteaa, että valtiovarainministeriön käyttämän harkintavallan ennakollisen talouden ohjauksen käyttöönottamisesta ei tule perustua valtiovarainministeriön avoimeen harkintaan, vaan menettelyn käynnistymisen kriteerit on siten perusteltua sisällyttää osaksi lainsäädäntöä. Valiokunta pitää tärkeänä, että pykälässä säädettävät kriteerit ovat yhteydessä hyvinvointialuelain 13 luvun taloutta ja raportointia koskevaan sääntelyyn sekä voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti lainanottovaltuuden muuttamista, lisärahoituksen myöntämistä sekä arviointimenettelyä koskeviin prosesseihin. Kriteerien tulee kuvastaa talouden tai sen ohjaamisen vaarantumista eri näkökulmista. Lisäksi kriteerien tulee valiokunnan näkemyksen mukaan olla sellaisia talouden vaarantumista kuvaavia kriteereitä, joiden täyttymistä hyvinvointialue voi seurata omissa sisäisissä prosesseissaan. Menettelyn harkinnanvaraisuudessa puolestaan tulee valiokunnan näkemyksen mukaan huomioida esimerkiksi kertaluonteiset kriteerien täyttymiseen vaikuttavat tekijät, joilla ei ole pysyvää vaikutusta hyvinvointialueen talouden tilanteeseen ja sitä kautta palvelujen järjestämiskykyyn.

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp

Valiokunta korostaa, että ennakollinen talouden ohjauksen menettely on tarkoitettu ainoastaan tilanteisiin, joissa hyvinvointialueen talouden tila on vaarantumassa merkittäväällä tavalla. Menettely on siten valiokunnan näkemyksen mukaan tarkoitettu käytettäväksi ainoastaan yksittäisissä tilanteissa, ja sen ei siten tule olla yleisenä menettelynä osa säännöllistä vuosittaista ohjausta. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa nousi esiin huoli myös siitä, että ovatko kriteerit niin väljät ja harkinnanvaraiset, että miltei kaikki hyvinvointialueet joutuisivat käytännössä arviointimenettelyyn. Lisäksi valiokunnan kuulemisissa on tullut esiin, että ehdotettujen kriteerien mukaan menettely voisi käynnistyä myös, jos hyvinvointialueella olisi jäänyt toimittamatta talouden seurantatietoja. Valiokunta korostaa, että seurantatietojen toimittamatta jättäminen esimerkiksi inhimillisistä syistä johtuen ei sellaisenaan osoita talouden vaarantumista eikä menettelyä tällaisesta syystä tule käynnistää. Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää tärkeänä, että hallintovaliokunta arvioi ovatko ehdotetut kriteerit ja niiden sanamuodot riittävän selkeitä ja yksiselitteisiä siten, etteivät ne mahdollista valtiovarainministeriölle liian laajaa harkintavalttaa, vaan kriteerejä koskevat säännökset kuvaavat tosiasiasa riittävän selkeästi ja yksiselitteisesti talouden vakavaa vaarantumista.

Neuvottelut Uudenmaan alueella

Esityksen mukaan HUS-yhtymän neuvottelumenettelyyn osallistuisivat Uudenmaan hyvinvointialueet ja Helsingin kaupunki. Valiokunta pitää tätä perusteltuna, koska HUS-yhtymän järjestämisvastuulle kuuluvien tehtävien rahoitus katetaan Uudenmaan hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin saamalla rahoituslain mukaisella rahoituksella. Uudenmaan hyvinvointialueiden kustannuksiin vaikuttavat niiden HUS-yhtymälle suorittamat maksusuodet.

Asiantuntijakuulemisissa esitettiin harkittavaksi, että HUS-yhtymä tulisi ottaa tarkasteluun tai käynnistää menettely sen osalta aina myös niissä tapauksissa, joissa ennakollinen talouden ohjauksen menettely kohdentuisi johonkin Uudenmaan hyvinvointialueista. Kuulemisissa todettiin, että osa suosituksista voisi liittyä myös HUS-yhtymän ja muiden Uudenmaan alueiden kahden- tai monenväliseen yhteistyöhön.

Valiokunta pitää tärkeänä, että ennakollisen talouden ohjauksen menettely voidaan käynnistää ainoastaan laissa säädettävien kriteerien perusteella. Hyvinvointialueen tulee valiokunnan näkemyksen mukaan voida ennakoida oman taloutensa tietojen ja omien tekemiensä päätösten perusteella menettelyn edellytysten täyttyminen. Kaikissa tapauksissa ei ole myöskään tarkoituksenmukaista käynnistää menettelyä yhtä aikaa esimerkiksi kaikkien Uudenmaan hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän osalta. Lisäksi HUS-yhtymän rahoitukseen vaikuttavia kustannuksia ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä ainoastaan yhden Uudenmaan hyvinvointialueen menettelyssä.

Hyvinvointialueen arviointimenettely

Hyvinvointialuelain 122 §:ssä säädetään hyvinvointialueen arviointimenettelystä. Arviointimenettelyä varten asetetaan arviointiryhmä, jonka jäsenet nimeävät valtiovarainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, sisäministeriö ja hyvinvointialue.

Hyvinvointialuelain 122 §:n 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että arviointiryhmän tulee aina ehdotuksessaan käsitellä myös hyvinvointialue- ja maakuntajakolain 6 §:ssä tarkoit-

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp

tua hyvinvointialueen muuttamisen vireillepanoa, kun arviointiryhmä tekee ehdotuksensa hyvinvointialueen talouden tervehdyttämiseksi sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen ja pelastustoimen palvelujen järjestämisen edellytysten turvaamiseksi tarvittavista toimista.

Valiokunta toteaa, että arviointiryhmällä on voimassa olevankin sääntelyn perusteella laaja arviointi- ja selvitysvelvollisuus mutta myös oikeus esittää tarpeellisiksi katsomiaan toimia. Siten mahdollisuus esittää hyvinvointialueen muuttamisen vireillepanoa on tähänkin saakka ollut arviointiryhmälle mahdollista. Valiokunta toteaa, että aluejakoselvityksen tarpeellisuutta arvioitaessa keskusteluja tulee käydä yhteisesti myös niiden hyvinvointialueiden kanssa, joihin hyvinvointialue voisi olla yhdistymässä.

Esityksen mukaan ratkaisu aluejakoselvityksen tarpeellisuudesta voitaisiin tehdä myös uutta arviointimenettelyä käynnistämättä tilanteessa, jossa aiemmassa arviointimenettelyssä esitetyt ja aluevaltuuston päättämät toimenpiteet eivät ole toteutuneet ja arviointimenettelyn edellytykset täytyvät edelleen. Valiokunta toteaa, että ehdotettu muutos mahdollistaa aluejakoselvityksen asettamisen nopeutumisen esimerkiksi tilanteissa, joissa uudessa arviointimenettelyssä ei arvioida voitavan tehdä enää vaikean taloudellisen tilanteen kannalta hyvinvointialueen palvelujen edellytysten turvaamiseksi tarvittavia uusia toimenpide-ehdotuksia. Valtiovarainministeriö voisi vaihtoehtoisesti myös päättää uudesta arviointimenettelystä.

Hyvinvointialuelain 123 §:n 1 momentin 4 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että valtiovarainministeriö voi käynnistää hyvinvointialueen arviointimenettelyn, jos hyvinvointialueelle on myönnetty yhden kerran hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain 11 §:ssä tarkoitettua lisärahoitusta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää ehdotettua sääntelyä perusteltuna. Arviointimenettelyn aikaistamisella pyritään vastaamaan valtiontalouden akuuttiin tilanteeseen. Lisärahoituksen tarve kertoo lähtökohtaisesti hyvinvointialueen taloudellisesta heikosta tilasta ja siten tässä vaiheessa useammat arviointimenettelyn kriteerit ovat yleensä toteutumassa. Valiokunta kuitenkin korostaa, ettei arviointimenettelyn käynnistämisen tule olla automaattista ja pitää kannatettavana, että ehdotetut säännökset jättävät tämän suhteen valtiovarainministeriölle mahdollisuuden harkinnan käyttämiselle. Menettely voidaan jättää käynnistämättä esimerkiksi tilanteessa, jossa lisärahoituksen ja sille asetettujen ehtojen voidaan yksinään katsoa turvaavan palvelujen järjestämistä. Valiokunta pitää tärkeänä, ettei arviointimenettelyä tule käynnistää myöskään tapauksissa, joissa lisärahoitusta myönnetään selkeästi palvelutarpeeseen riittämättömän rahoituksen täydentämiseen.

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla

Esityksessä ehdotetaan eräitä teknisluonteisia viittaussäännöksiä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annettuun lakiin (615/2021, jäljempänä *Uusi-maa-laki*). Valiokunta pitää ehdotettuja viittaussäännöksiä tarpeellisina.

Sosiaali- ja terveysvaliokunta saattaa hallintovaliokunnan tietoon, että HUS-yhtymä on esittänyt muutosta hyvinvointialuelain 83 §:n 2 momenttiin. Vaalikelpoisuuden menettämistä määräaikaisen palvelussuhteen johdosta koskevaa säännöstä tulisi lausunnon mukaan soveltaa myös hyvin-

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp

vointiyhtymiin. Kyseisessä lainkohdassa on nykyisellään suppea pykäläviittaus 77—80 §, jonka seurauksena luottamushenkilö menettää vaalikelpoisuutensa hyvinvointiyhtymän toimielimeen lyhyenkin palvelussuhteen seurauksena. Tämä poikkeaa hyvinvointialueisiin ja kuntiin sovellettavasta sääntelystä. HUS-yhtymä esittää, että kyseiset pykäläviittaukset korjataan muotoon 77—81 §. Valtiovarainministeriöltä saadun selvityksen mukaan ehdotettu muutos on perusteltu, ja se olisi mahdollista tehdä samassa yhteydessä kuin esityksen mukaiset Uusimaa-lain HUS-yhtymää koskevat tarkennukset hyvinvointialuelain soveltamisesta HUS-yhtymään.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 20.11.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
jäsen Ville Väyrynen kok
varajäsen Mari Kaunistola kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Päivi Salo

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp
Eriävä mielipide 1 /sd, vihr, vas

Eriävä mielipide 1

Perustelut

Hallitus esittää hyvinvointialueille uusia säännöksiä ennakollisesta talouden ohjauksen menettelystä. Kyseessä olisi hyvinvointialueen ja valtiovarainministeriön neuvottelumenettely, jonka tavoite on ehkäistä talouden tilan vaarantumista tilanteessa, jossa se olisi merkittäväällä tavalla tapahtumassa. Tämä harkinnanvarainen menettely voitaisiin käynnistää laissa säädettyjen taloutta kuvaavien tunnuslukujen tai talousarvion- ja suunnitelman sisältöä ja toteutumista koskevien kriteerien perusteella. Lisäksi arviointimenettely voisi jatkossa käynnistyä, jos hyvinvointialueelle olisi myönnetty lisärahoitusta yhden kerran ja aluejakoselvitys voisi käynnistyä ilman uutta arviointimenettelyä laissa säädettyjen arviointimenettelyn edellytysten yhä täytyessä.

Esityksen tavoitteena on edistää ja tukea hyvinvointialueiden kestävää taloudenhoitoa tunnistamalla talouden merkittävä vaarantuminen ja sen ehkäisemiseksi tehtävät toimenpiteet mahdollisimman varhain. Neuvottelussa muodostettavan tilannekuvan perusteella voidaan hyvinvointialueelle antaa talouden tervehdyttämistä ja palvelujen järjestämisen turvaamista koskevia suosituksia.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa uutta ohjausvälinettä on kyseenalaistettu. Esityksen lisäarvoa on pidetty vähäisenä, mikäli ministeriö ei pysty osoittamaan konkreettisia palvelujen turvaamista ja talouden tervehdyttämistä koskevia toimenpiteitä, joita hyvinvointialueilla ei jo tehtäisi. On jäänyt epäselväksi, kuinka paljon uuden menettelyn avulla voidaan aidosti ratkaista hyvinvointialueiden haasteita talouden ja toiminnan yhteensovittamisen osalta. Asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin huoli siitä, että hallituksen esitys vain monimutkaistaa ja mahdollisesti kankeuttaa alueiden ohjausta luodessaan säännöllisen vuosittaisen vuorovaikutteisen ohjauksen rinnalle uuden, tarvittaessa aktivoitavan taloudellisen ohjauksen menettelyn. Hallinnollista taakkaa ei ole syytä lisätä, jos sille ei ole selkeää tarvetta.

Hallitus näyttääkin lisäävän ohjaukseen uusia välineitä, vaikka hyvinvointialueiden ongelmat eivät johdu siitä, että niissä ei olisi riittävää tilannekuvaa ja tietoa siitä, miten tulisi toimia. Välineitä ministeriön ja hyvinvointialueiden väliseen vuorovaikutukseen ja ohjaukseen on jo tällä hetkellä olemassa, eikä ongelmia voi ratkoa tuottamalla uutta sääntelyä uusista ohjauksen välineistä. Nyt tehdyllä esityksellä hallitus käytännössä tiukentaa valtion ohjausta ja aikaistaa hyvinvointialueen arviointimenettelyn käynnistymisen.

Vaikka esitystä perustellaan sillä, että se osaltaan turvaisi sosiaali- ja terveydenhuollon toteutusta ehkäisemällä ennalta talouden heikentymistä, katsomme, että esitetty lisäohjaus ei turvaa palveluita. Päinvastoin hyvinvointialueiden ohjauksessa taloudelliset tavoitteet uhkaavat syrjäyttää sisällölliset, sosiaali- ja terveystaloudelliset tavoitteet. Hallituksen silmitön säästöpolitiikka, ehdoton suhtautuminen alueiden alijäämien kattamisvelvollisuuteen ja lisärahoitustarpeeseen sekä hyvinvointialueiden rahoitukseen tehtävät leikkaukset ovat syynä hyvinvointialueiden ahdistukseen.

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp
Eriävä mielipide 1 /sd, vihr, vas

Katsomme, että tärkeintä hyvinvointialueille olisi antaa työrauha ja mahdollisuuksia toteuttaa sote-uudistuksen tavoitteita oikea-aikaisesta hoitoon pääsystä, laadukkaasta lastensuojelusta ja perheiden palveluista, ihmisarvoisesta vanhustenhoidosta, sosiaali- ja terveydenhuollon integraatiosta ja useampia palveluita tarvitsevien yhtenäisistä ja vaikuttavista palveluketjuista. Tähän tarvitaan riittäviä resursseja ja johdonmukaista sääntelyä, joka kunnioittaa alueiden itsehallintoa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että lakiehdotukset hylätään.

Helsingissä 20.11.2024

Ilmari Nurminen sd
Krista Kiuru sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd
Bella Forsgrén vihr
Aino-Kaisa Pekonen vas

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp
Eriävä mielipide 2 /kesk

Eriävä mielipide 2

Perustelut

Hallituksen esityksessä ehdotetaan lisättäväksi hyvinvointialueesta annettuun lakiin ennakkollista talouden ohjauksen menettelyä koskeva sääntely. Menettely on tarkoitettu tilanteisiin, joissa hyvinvointialueen talouden tila olisi vaarantumassa merkittäväällä tavalla. Neuvottelumenettely olisi harkinnanvarainen ja voitaisiin käynnistää laissa säädettyjen taloutta kuvaavien tunnuslukujen tai talousarvion- ja suunnitelman sisältöä ja toteutumista koskevien kriteerien perusteella.

Hallituksen esityksellä ehdotetaan myös aikaistettavaksi hyvinvointialueen arviointimenettelyyn joutumista. Valtiovarainministeriö voisi käynnistää hyvinvointialueen arviointimenettelyn, jos hyvinvointialueelle on myönnetty yhden kerran hyvinvointialueiden rahoituksesta annetussa laissa tarkoitettua lisärahoitusta. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan arviointimenettely voisi käynnistyä, jos hyvinvointialueelle on myönnetty lisärahoitusta kaksi kertaa kolmen tilikauden aikana.

Useat hyvinvointialueet eivät kannattaneet sosiaali- ja terveysvaliokunnalle antamissaan lausunnoissa hallituksen esitystä. Hyvinvointialueiden näkemyksen mukaan ennakkollinen talouden ohjauksen menettely ei ratkaise hyvinvointialueiden talouden perusongelmaa, eli hyvinvointialueiden rahoituksen ja sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palveluita koskevien lakisääteisten velvollisuuksien välistä epätasapainoa. Menettely voi sen sijaan lisätä alueiden hallinnollista taakkaa ja ohjata merkittävästi resursseja raportointiin varsinaisten tarpeellisten toimenpiteiden sijaan. Myöskään arviointimenettelyyn joutumisen nopeuttaminen ei ratkaise hyvinvointialueiden rahoituksen niukkuudesta johtuvia perusongelmia.

Keskusta on huolissaan hallituksen harjoittamasta politiikasta. Hallitus leikkaa merkittävästi hyvinvointialueiden rahoitusta ja kiristää niiden talousohjausta. Rahoituksen leikkaus on jo johtamassa hyvinvointialueilla kurjistumisen kierteeseen, kun hyvinvointialueet joutuvat lakkauttamaan toimipisteitä, rajoittamaan palveluun pääsyä ja vähentämään henkilökuntaa. Keskusta on esittänyt lukuisia toimia, joilla voitaisiin helpottaa hyvinvointialueiden ahdinkoa kiristämättä alueiden taloudellista ohjausta.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle annetuissa lausunnoissa kyseenalaistetaan hallituksen lakimuutoksessa esittämän menettelyn hyödyt. Lausunnoissa muistutetaan, että ministeriöllä on jo nyt käytössään erilaisia ohjausmekanismeja. Lausunnoissa on arvioitu myös, että hallituksen menettelyyn joutumiselle esittämät kriteerit ovat varsin tulkinnanvaraisia. Hyvinvointialueilla tulee olla aito mahdollisuus seurata itse kriteerien täyttymistä, joten ne eivät saisi olla liian tulkinnanvaraisia. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisissa nousi esille myös huoli siitä, joutuvatko lähes kaikki hyvinvointialueet tulkinnanvaraisten ja väljien kriteerien vuoksi ennakkollisen talouden ohjauksen menettelyyn.

Professori Pekurinen arvioi valiokunnalle antamassaan lausunnossa, että vahvistuvan taloudellisen ohjauksen myötä sisällölliset ja taloudelliset tavoitteet jatkavat eriytymistään. Terveyttä ja hyvinvointia koskevat tavoitteet voivat jäädä tämän vuoksi taloudellisille tavoitteille alisteisiksi.

Valiokunnan lausunto StVL 12/2024 vp
Eriävä mielipide 2 /kesk

Hyvinvointialueita velvoittavat kuitenkin myös sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen palveluita sääntelevät lait ja perustuslakiin säädetty jokaisen henkilön oikeus riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

Valiokunnalle annetuissa lausunnoissa arvioitiin, että puutteellisen tietopohjan rajoitteet voivat vaikeuttaa hyvinvointialueiden talouden ja toiminnan arviointia. Valtion ohjauksen tiukentamisen arviointiin myös monimutkaistavan ja mahdollisesti kankeuttavan hyvinvointialueiden ohjausta.

Keskustan mielestä hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset tulisi hylätä sosiaali- ja terveysvaliokunnalle annetuissa lausunnoissa esille nostettujen puutteiden vuoksi.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että lakiehdotukset hylätään.

Helsingissä 20.11.2024

Hanna-Leena Mattila kesk
Markku Siponen kesk